

**REKONSTRUKCIJA I REVITALIZACIJA STUDIJA M: NESTAJANJE STARIH I
USPOSTAVLJANJE NOVIH VREDNOSTI****RECONSTRUCTION AND REVITALIZATION OF STUDIO M: DISAPPEARANCE OF
OLD VALUES AND ESTABLISHING NEW ONES**Anastasija Radovanović, Miljana Zeković, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad***Oblast - ARHITEKTURA**

Kratak sadržaj – *Kontekstualni okvir unutar kog se razvija i menja arhitektura, definiše njen krajnji ishod. U zavisnosti od dominantno socioloških, etičkih, kulturalnih i ideoloških vrednovanja određenih prostora, dolazi se do njihovih očuvanja ili nestajanja u fizičkim i/ili apstraktnim obrisima. Tokom istorije, čovek je nastojao da oprostori identitet svog naroda, svoja religijska i ideološka načela, da ostavi trag za sobom. Smenjivanjem vlasti, ili uspostavljanjem novog poretka vrednosti, težilo se ili uništenju postojeće arhitekture, njenoj prenameni ili zaboravu. Jedan od takvih prostora jeste Studio M u Novom Sadu, poznata institucija sa bogatom tradicijom snimanja, emitovanja i koncertnih delatnosti; gde u gradu ne postoji, niti se u skorijoj budućnosti planira realizacija objekta slične namene koja ga definiše. Istraživanjem se postavlja slučaj nestajanja starih vrednosti, i teži uspostavljanju novih, koji će promeniti tok istorije.*

Gljučne reči: *Arhitektonsko projektovanje, Revitalizacija, Rekonstrukcija, Studio M*

Abstract – *The contextual framework in which architecture develops and changes, defines its final result. Depending on the predominantly sociological, ethical, cultural, and ideological values of certain spaces, their preservation or disappearance in physical and / or abstract shapes occurs. Throughout history, humans have strived to solidify their identity into spatial context, their religious and ideological principles, to leave a mark. By changing the government, trying to destroy the history of the existence of people in certain areas, or to establish a new order of values, the aim was to destroy the existing architecture, repurpose or forget. One of such spaces is Studio M in Novi Sad, a well-known institution with a rich tradition of recording, broadcasting and concert activities; where the realization of an object of similar purpose that defines it does not exist in the city, nor is it planned soon. The research sets the case for the disappearance of old values, and seeks to establish new ones, which will change the course of history.*

Keywords: *Architectural Design, Revitalization, Reconstruction, Studio M*

1. UVOD

Rad se bavi kompleksnim odnosom arhitekture i vremena u kom postoji. Postojanje objekta shvaćeno je kao proces nestajanja na njegovoj hronološkoj liniji.

Predmet istraživanja predstavlja ključni odnos između uspostavljanja značenja arhitekture pri projektovanju, i menjanja tog značenja kroz vreme, dajući rezultat njenog nestajanja.

Ono što je bitno naglasiti jeste tema značenja prostora za čoveka. Pored njegove utilitarne funkcije, značenje je utkano u objekat. Najpre je potrebno definisati koja to značenja mogu biti percipirana kao: ideološka, religijska, etička, progresivna, kulturalna, socijalna. Mnoga od njih postoje uporedo i istovremeno. Definisane značenja je diktirano trenutnim potrebama društva i konačan ishod bi predstavljao novu vrednost. Ta vrednost je razlog zbog kog glavni predmet arhitekture jeste život čoveka.

Kako arhitektura može biti smatrana nosiocem ideologije, tj. „*korpusom ideja koje odražavaju društvene potrebe i težnje pojedinca, grupe, klase ili kulture*“ [1], ona je jedan od glavnih svedoka ljudske istorije, i njeno postojanje i nestajanje u vremenu predstavlja promenljivu prirodu vrednosti i ideala društva. U ovom istraživanju se postavlja pitanje postojanja arhitekture koja predstavlja ideale koji su prošli, vere koja se ne poštuje, u društvu bez prihvatljivog sistema vrednosti.

2. ISTRAŽIVAČKI RAD**2.1. Fenomen nestajanja**

Tokom procesa projektovanja prostora biva uspostavljeno značenje arhitekture i uslovljeno je arhitektonskim programom. Vremenom, promenom programa, ali i društvenim vrednovanjem tog prostora, koja je uslovljena promenom društvenog konteksta i poretka, značenje prostora se menja, opstaje ili nestaje. Nestajanje se može razmatrati na fizičkom i/ili mentalnom nivou. Prema teoriji funkcija arhitekture[2], svaki arhitektonski prostor obavlja niz funkcija u svom društvenom i fizičkom kontekstu.

Hijerarhija funkcija je uspostavljena tokom procesa projektovanja i podložna je promenama menjajućeg konteksta objekta. Da bi objekat odoleo promenama nužno je uspostavljanje fleksibilnosti hijerarhije funkcija. Međutim, u određenim slučajevima nestajanje je nezaobilazan proces, nekad je apsolutno nužan radi daljeg progressa. Sam proces se može shvatiti na dva načina[3], kao aktivno nestajanje, smatrano taktikom izbora, prenošenja poruke; i kao prisilni nestanak, rezultat nasilnog

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je dr Miljana Zeković, vanredni profesor.

poricanja individualnosti, imena, života i pamćenja – kao rezultat sukoba.

2.2. Analiza primera

Kroz analizu primera metodom studije slučaja, prema odabranim kriterijumima teži se ka odgovorima na nekoliko pitanja. Odabrani primeri predstavljaju fenomen nestajanja arhitekture koja je suštinski oprostorenje određenih ljudskih načela. Prema određenim kriterijumima primeri su podeljeni u više kategorija: 1. Nestajanje oprostorenog identiteta; 2. Arhitektura kao simbol nestajanja; 3. Nestajanje starog čitanja upotrebe prostora.

3. NESTAJANJE I USPOSTAVLJANJE VREDNOSTI: STUDIO M, NOVI SAD

Intenzivno građenje mreže objekata kulture obeležilo je prve godine konceptualizacije savremenog Novog Sada. U tom periodu nastaju novi programi i novi tipovi gradnje. Projektovan kao studijsko koncertna dvorana, Studio M je i danas jedini prostor grada koji u svom programu spaja koncertnu salu i studio za snimanje i prenose. Objekat arhitekta Pavla Žilnika potencira prazninu kao vrednost arhitekture, sa kojom sam objekat gradi kvalitetan odnosi daje mogućnost daljeg programskog razvoja.

Vremenske okolnosti, društveno uređenje kao i potrebe današnje *mejstrim* kulture, doveli su do nezaslužnog zanemarivanja ovog vrednog objekta. Objekat je već godinama zapostavljen i minimalno korišćen za svoju originalnu namenu. Prostor zahteva revitalizaciju u vidu modernizacije i prilagođavanje savremenim potrebama društva, ali pažljivim osvrtom na istorijat objekta i generalno njegov značaj na društvo i grad, kako nekad, tako i sad. 2018. godine je predložena revitalizacija objekta kojom bi on dobio novu namenu Muzeja 20. veka, pri čemu bi se suštinski udaljio od svoje osnovne funkcije. Gubljenjem stare utilitarne vrednosti, Novi Sad bi ostao bez jedne poznate institucije sa bogatom tradicijom snimanja, emitovanja i koncertnih delatnosti različitih žanrova muzike. U gradu ne postoji, niti se u skorijoj budućnosti planira realizacija objekta slične namene ovoj koju je imao Studio M [4].

3.1 Studija prošlosti, zatečenog i budućeg stanja

Posleratni period graditeljstva SFRJ inkorporiran je u širi, zapadno-evropski arhitektonski kontekst. Nova revolucionarna vlast je bila naklonjena napretku društva, i samo graditeljstvo je bilo oslobođeno bilo kakvog ideološkog pritiska. Struka dobija veću slobodu u oblastima svih arhitektonskih i urbanističkih zadataka. Projekti nastali širom SFRJ tog perioda nose jednu sasvim savremenu, zapadno-evropsku arhitektonsku misao.

Pavle Žilnik je Studio M definisao kao završnu tačku svog prethodnog petnaestogodišnjeg rada na adaptiranju i dogradnji Radija Novi Sad.

Dobitnik je Oktobarske nagrade grada Novog Sada (1966) i Nagrade za arhitekturu „Đorđe Tabaković“ za celokupno stvaralaštvo, kada mu je upriličena i retrospektivna izložba u holu „Studija M“ (1995), otvorena baš u objektu koji je smatrao svojim životnim delom [5].

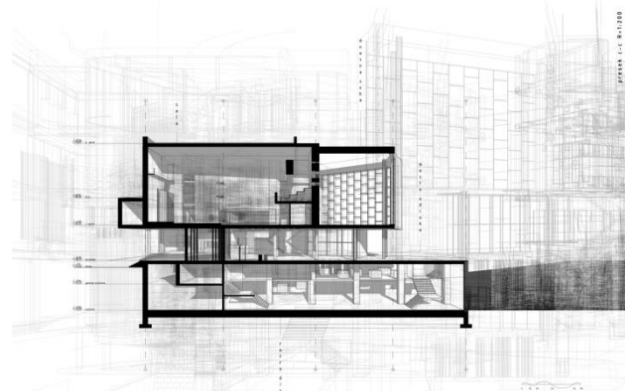
Projektovanje celog kompleksa objekata, koji podrazumeva projektovanje za Radio Novi Sad, dogradnja nove zgrade Radija uz apoteku na bulevaru, kao i izgradnja studijsko – koncertne dvorane, Studio M, krenulo je sa realizacijom krajem pedesetih godina. Žilnik je projekto-

vao novi objekat Radija Novog Sada kao interpolaciju između stare zgrade Doma udruženja trgovaca i Doma novosadske trgovačke omladine, Đorđa Tabakovića.

Pred početak rada na ovom završnom master projektu, objekat je zatečen u nefunkcionalnom stanju – preseljenjem Radio televizije Vojvodine, lokalitet postaje napušten i ne koristi se u svrhe u koje je projektovan. Neki delovi građevine su upotrebljivi, dok nekima nedostaje nameštaj, aparatura za snimanje i druga specijalizovana oprema.

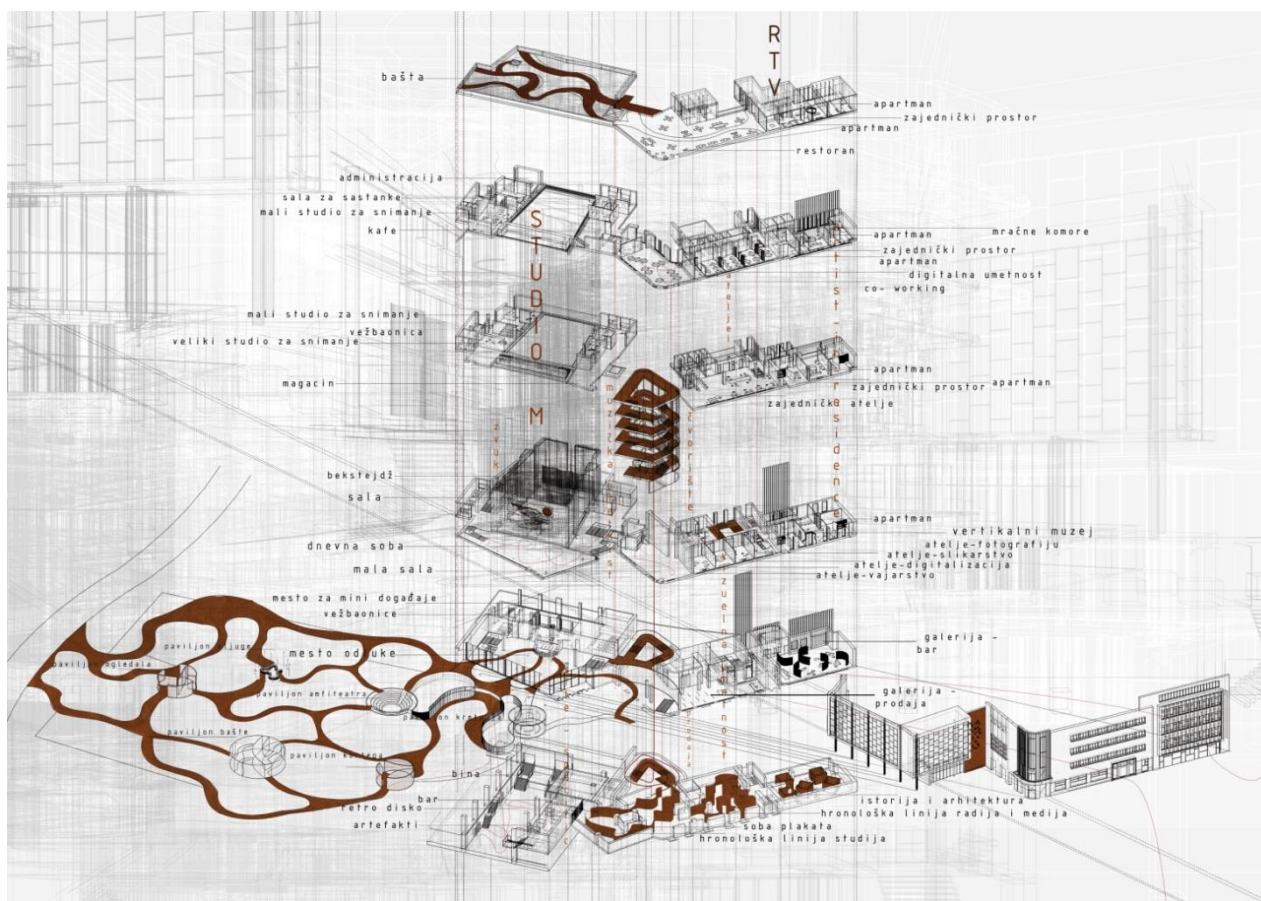
3.2 Studija uspostavljanja novih vrednosti

Arhitektonski koncept je baziran na dodavanju novih slojeva na postojeće slojeve arhitekture lokacije. Predloženo rešenje nastaje kao rezultat pažljivog razmatranja konteksta, i ima za cilj generisanje novog konteksta. Analizom postupaka primenjenih u toku projektovanja, dolazi se do zaključka da je **revitalizacija** termin koja najpreciznije definiše uspostavljenju projektantsku misao u objektu. Metodološki termin revitalizacije podrazumeva, po definiciji, celovitu obnovu, oživljavanje celokupnog kompleksa, materijalnih i duhovnih vrednosti spomenika kulture[6]. Takođe, to je kompleksna metoda koja može obuhvatiti skoro sve tehničko-tehnološke procese u cilju promene funkcije građevine, jedino u slučaju da je to primereno spomeničkoj vrednosti. Studio M, ipak, nema status spomenika kulture. Uprkos tome, projektantski zadatak je formulisan iz napora da se nasleđe kasnog modernizma **valorizuje**. Dakle, razumevanje perioda u kom je zgrada nastala, kao i poštovanje nasleđa, bili su preduslov za početak rada na projektu.

Slika 1. Presek kroz podzemlje, koncertnu salu i centralni hol

Konceptualno je stvorena programska fuzija - programski koncept koji odgovara Žilnikovoj početnoj zamisli - spoj društvenog, muzičkog, umetničkog događaja gde se programi „pretapaju“ - nema jasne granice među njima. Ključ uspešnog funkcionisanja objekta jeste balans, tj. postojanje više različitih struja unutar društva Studija M, koje pokreću na diskusiju, progres. Objekat je javan, skoncentrisan na korisnike, ljude, društvo.

Slika 2. Rasklopljena izometrija objekta

Pokretač društva je aktivizam, on počiva na ličnom odnosu sa objektom. Naš zadatak je da ga probudimo, tako što ćemo u programsku fuziju uključiti i sećanje na Studio M nekad i njegov značaj. Ideja je bila stvoriti mesto nove misli, misli koja je promenljiva u toku vremena. Mesto odakle potiče promocija kulture grada. U objektu se sukobljava klasičan tip programa sa *sajt - specifik* muzejom, koji predstavlja prostorni aktivizam. *Storytelling* objekta započinje iz samog podzemlja, u kojem nastaje *sajt-specifik* koncept, koji se dalje linearno rasprostire kroz ceo objekat, sa kulminacijom na krovu, odakle posetioci imaju pogled na grad. Polazeći od podrumskog dela objekta posetilac prolazi kroz *filter* istorije Studija i Radija, da bi se kasnije susreo sa daljim stvaralaštvom u objektu koje se dešava u sadašnjosti.

Slika 3. Šematski prikaz podruma i čvorišta

Podrum je mesto narativa i identiteta starog Studija M, i Radija, mesto upoznavanja sa Studijom, njegovim arhitektonskim značajem, njegovim stvaraočom i eksploatacijom objekta kroz priču o događajima i korisnicima. On je horizontalan, kao baza objekta, njegovi temelji; može da se čita kao sloj prošlosti.

Kao jedna od radikalnih intervencija uspostavljena je vertikalna komunikacija, nazvana *čvorište* koja ima funkciju mentalnog i fizičkog upoznavanja i sagledavanja kompleksnosti celog objekta po vertikali. Ono je vertikalno, i predstavlja presek kroz vreme. Struktura koja dopušta i omogućava da stari studio izađe na površinu i, u skladu sa vremenom, stvori novi koji počiva na njemu.

Korisnici prostora su podeljeni u tri glavne grupe: konzumente ili privremene posetioce, stvaraocem ili umetnike i na stanare, koji su deo kolektivnog stanovanja objekta.

Konzumerizam u kontekstu Studija M se realizuje kroz omogućeno posmatranje kreativnih procesa umetnika koji stvaraju u objektu, a zatim i kroz prisustvovanje koncertima, raznim nastupima, predavanjima, izložbama i sličnim formatima. Dok su za vizuelno i muzičko umetničko stvaralaštvo stvoreni prostori u vidu ateljea, studija, galerija i vežbaonica.

3.3 Tehnički opis

Sprovedeno je nekoliko radikalnih projektantskih postupaka unutar/izvan objekta: Formiranje parkovske površine ispred objekta; Uvođenje nove komunikacije-čvorišta;

Osposobljavanje krova; Proširenje kapaciteta podruma; Prilagođavanje fasade novoprojektovanim funkcijama. Predviđena materijalizacija fasade je natur beton u kombinaciji sa kortenom na pojedinim mestima (Slika 3). Aluminijum je predviđen za sistem vertikalnih brisoleja, presvučen klondike kortenom. Karakteristična fasada Studija M (staklena zid zavesa sa podelama) je očuvana, prilagođena novim energetske standardima. Forma i materijali koji su koje je arhitekta Žilnik predvideo, ostaju isti. Predloženo je da se crveni zid sa prozorčićima pri ulazu obloži kortenom, zbog trajnosti rešenja, uz naglašavanje značaja ovog elementa specifičnom estetikom rđe.

Slika 4. Razvijeni frontalni i dvorišni izgled

4. ZAKLJUČAK

Činjenica je da kontekst direktno utiče na razvoj, promenu i nestajanje određenih arhitektonski artikulisanih prostora. Proces nestajanja kao fenomenološka tema teorijskog segmenta prikazanog rada, posebno je istražen u domenu identifikacije i vrednovanja starih/prethodno postojećih vrednosti i uspostavljanja novih na primeru gradske institucije kulture – Studija M. U sklopu istraživanja, sprovedena je studija slučaja, a analizom primera identifikovani su različiti društveni konteksti, vrednosti koje ovi konteksti generišu, i prostori koji su nosioci različitih vrednosti.

Projektovano rešenje proizlazi iz identifikovanih vrednosti istorijskog sloja, ali i iz izazova ograničenja društvenog i fizičkog konteksta objekta. Revitalizacija i rekonstrukcija projekta se, dakle, oslanjaju na konkretan istorijat objekta, društveni, ideološki i socijalni kontekst u kom je nastao, i dodatno generišu nove vrednosti, kao novi okvir za sagledavanje prostora društvene i kulturne vrednosti u sadašnjosti i budućnosti.

5. LITERATURA

- [1] <https://www.jabcreations.com/philosophy/definitions>
- [2] R. Dinulović, „*Ideološka funkcija arhitekture u društvu spektakla*” Association of applied Arts Artists and Designers of Serbia (ULUPUDS), 2012.
- [3] Esther Belvis Pons & José A. Sánchez, “On Disappearance” Performance Research, 2020.
- [4] <https://dans.org.rs/inicijativa-za-zastitu-studija-m-i-radija-novi-sad/>
- [5] V. Mitrović i M. Šilić, „*Arhitekta Pavle Žilnik*” Novi Sad, Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti Novi Sad, 2019.
- [6] Prof. dr N. Kurtović Folić i doc. dr M. Sladić „*Tehnička zaštita graditeljskog nasleđa*” Predmet: Graditeljsko nasleđe, obnova i zaštita, Departman za arhitekturu i urbanizam, Fakultet tehničkih nauka, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija

Kratka biografija:

Anastasija Radovanović jerodena u Sr. Mitrovici 1997. godine. Diplomirala je na Departmanu za arhitekturu i urbanizam Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu 2020. godine sa projektom: „Projekat muzičke škole u Sr. Mitrovici – Revitalizacija starog bioskopa“.

Dr. Miljana Zeković, vanredni profesor, na Departmanu za arhitekturu i urbanizam Fakulteta tehničkih nauka učestvuje u realizaciji nastave na sva tri nivoa studija (OAS, MAS i DAS). Doktorsku disertaciju „Efemerna arhitektura u funkciji formiranja graničnog prostora umetnosti“ odbranila je 2015. godine.